

Pacientų teisių gynimas

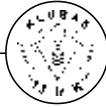
Ateitis – „satelitai“ Pacientų teisių pažeidimų tyrimas Aknystos pensionate

Apvažiavę jau nemažą dalį Lietuvos (apklausę šešių psichiatrijos ligoninių ligonius ir trijų pensionatų gyventojus), liepos 12 d. išvykome į A.Baranausko apdainuotą, taip gražų vasaros metu, Anykščių kraštą. Vykome tirti pacientų teisių būklės į Aknystos pensionatą, esantį už 20 km nuo Anykščių, Aknystų kaime. Komandą sudarė: Klubo vadovė D. Survilaitė, nariai: Asta, Dijana, Monika, Zina, Valentinas, ir ne tik vairuotojas, bet ir tyrėjas Vladimiras. Šįkart vykome susidomėję, kaip tvarkosi įstaiga, kurioje realiai įgyvendinami šiuolaikinės psichiatrijos principai, t.y., decentralizacija bei su ja susiję projektai.

Paprastai straipsniuose apie vykdomus tyrimus trumpai aprašome įstaigos ir jos vietovės istoriją. Dabar tokių duomenų turime labai nedaug. Aknystos minimos nuo 1538 m., kai jas Žygimantas Augustas dovanojo Smolensko bajorui J.Kopčiui. Toliau atrandame duomenų tik nuo 19 a. pradžios. 1807 m. dvarą paveldi garsi Jelenskių giminė. R.Jelenskiis įkuria parką, pastato naujus rūmus ir ūkinius pastatus. Vėliau dvaras priklausė Antanui Jelenskiui, žinomam 1863-ųjų metų sukilimo prieš caro režimą dalyviui. Numalšinus sukilimą A.Jelenskiis išstremiamas, pagrindiniai dvaro pastatai sudeginami, turtas konfiskuojamas. Likusi našle Sabina sugebėjo atpirkti dvarą ir jį atstatyti. Paskutinė dvarą valdė S.Venslovavičienė (1881-1964), kurią gyventojai vadino „geraja ponia“, kadangi ji labai rūpinosi dvaro darbininkų gerove ir sveikata. Tarybiniais metais dvaras nacionalizuojamas, 1959 m. buvusio dvaro rūmuose įkurti senelių ir invalidų namai. Nuo tada įvyko nemažai pakeitimų. Senelių ir invalidų namai buvo perorganizuoti į psichoneurologinį pensionatą. Pastatyti dviaukščiai namai gyventojams, o Nepriklausomybės pradžioje – ir nauji administracijos bei valgyklos pastatai. Dabar įvairių laikų pastatai sudaro gražų kompleksą su vidiniu kiemu.

Pirmiausia mus priėmė direktorius Arūnas Kiaušas (dirbantis juo nuo 1996 m.), dalyvaujant pensionato socialinio-medicinos padalinio vadovui socialiniams reikalams Gyčiui Baltrūnui (kuris mus kuravo viso tyrimo metu). Daktarė D.Survilaitė papasakojo apie mūsų tyrimo projektą, jo uždavinius. Pensionato direktorius papasakojo apie esamą pensionato būklę ir perspektyvas, atsakė į mūsų klausimus (deja, ne į visus atsakingai ir rimtai). Dabar pensionate gyvena 345 žmonės, daugiau nei pusė – centre Aknystoje. Čia taip pat įsikūrusi administracija, priešdarbinės reabilitacijos pastatas. Taip pat yra penki filialai – „satelitai“ keleto kilometrų atstumu aplink centrą: Debeikių – 30 gyventojų (įkurtas 1995 m.), Leliūnų – 29 gyventojai (1998 m.), Kalvelių – 29 gyventojai (1999 m.), Rubikių – 29 gyventojai (2002 m.) ir Šlavėnų – 16 gyventojų (2003 m.). Tokiu būdu palapsnui gyventojai perkeliama į mažesnius grupinio gyvenimo namus. Direktorius išsakė mums jau žinomas tiesas (tam mes pritariame), jog sekant ES šalių pavyzdžiu reikia atsisakyti didelių pensionatų, kuriuose pacientai jaučiasi kaip ligoninėje. Numatoma, jog pensionato centre gyventojų skaičius dar mažės, kur gyvens tik sunkiausi ligoniai, o sveikesnieji bus perkeliama į ir toliau numatomus steigti nedidelius filialus. Tokia politika, kada pirmiausia steigiama, po to mažinama, aišku, yra priimtina. Domėjomės, kaip

spendžiami finansiniai klausimai „satelitų“ steigimui. Trijų filialų: Leliūnų, Kalvelių, Rubikių steigimą, kiek supratome, finansavo Vokietijos fondas „Schmitz-Stiftung“. Šlavėnų filialas įkurtas pagal modernų Nyderlandų pavyzdį, bendradarbiaujant su Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“.

Iš skelbtos oficialios informacijos internete žinojome apie pensionato dalyvavimą įvairiuose stambiuose projektuose. Bendradarbiaudamas su Socialinių darbuotojų rengimo centru prie Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos, pensionatas vykdo socialinių darbuotojų mokymo programą. Pensionate sukurti socialinio darbo metodiniai centrai, kuriuose decentralizuotoje globos įstaigoje suaugusieji, turintys proto negalią, mokomi dirbti. Socialiniai darbo metodiniai centrai – tai „socialinių paslaugų įstaigos, kurios šalia savo pagrindinių funkcijų atlieka ir praktinio mokymo, inovacijų diegimo ir išbandymo bei gerosios patirties sklaidos kitoms panašaus pobūdžio įstaigoms“ (jų, 2006 m. duomenimis, respublikoje buvo 11). Kadangi tai tikrai geroji patirtis, apie kurią žinias norėjome paskleisti ir kitiems, klausėme, kas tai per centrai, kaip jie veikia praktiškai. Tačiau direktorius tepasakė, jog yra tokie centrai, ir viskas. Nedaug direktorius užsiminė ir apie praktinę partnerystę Europos bendrijos iniciatyvos „Equal“ remiamame projekte „Žmonių, turinčių proto ir psichikos negalią, įdarbinimas“, kurio vadovaujantis partneris – VšĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“. Betgi ne projektų vykdymo tikrinti atvykome, ir ne visi nori viešinti savo darbų idėjas, tiesiog dėl kylančios po to konkurencijos.

Atvykę į pensionatą mes pastebėjome labai palankias girtavimui sąlygas. Priešais centrinių įėjimą į pensionatą, vos už keleto metrų – daugiabučio pastato pirmame aukšte – maisto produktų parduotuvė, atviromis durimis, pro kurias tiesiog gundomai bei reklamuojančiai matosi alkoholinių gėrimų skyriaus prekės. Klausėme direktorių, kaip galima šitokioje kaimynystėje kovoti su girtavimu. Buvo atsakyta, kad visų pirma, dabar – rinkos laikai, o parduotuvė, nors ir vos už kelių žingsnių, bet jau už pensionato ribų. Direktorius tiesiog pavertė nelabai vykusiais juokais atsakymą į šį klausimą, pridurdamas, jog „taip pensionatas artina savo gyventojus prie visuomenės gyvenimo, kur taip pat pilna gėrimų parduotuvių“. Taip formaliai atskiros Alkoholio kontrolės įstatymo taisyklės lyg ir nepažeidžiamos, bet atsižvelgiant į įstaigos pobūdį ir tokį mažą atstumą nuo prekybos alkoholiu, administracija galėjo bent bandyti kreiptis į rajono savivaldybę pakartotinai apsvarstyti leidimą tokiai prekybai, kaip neatitinkančiai principinių bendrųjų šio įstatymo reikalavimų. Juolab, kaip parodė tolesnė apklausa, pensionato gyventojai girtauja, ir dėl to kyla problemų.

Pokalbio pabaigoje vadovai pademonstravo ir pakomentavo trumpą filmą apie pensionato gyvenimą.

Kaip visada prieš tyrimą, susipažinome su pensionato sąlygomis. Pensionato centriniam pastate gyvenamose patalpose sąlygos labai kuklios ir tikrai primena ligoninę. Kambariuose daugiausiai gyvena po keturis žmones. Kambarių sienos ir grindys plikos. Žinoma, nebūtina išpuošti juos brangiais kilimais, kaip pvz., Linkuvos pensionate, ir, suprantama, jog svarbiausias investavimo tikslas – filialai, tačiau pasistengus būtų galima ir čia sudaryti jaukesnes sąlygas. Galima būtų paskatinti ir pačius gyventojus pagal išgales pagražinti savo kambarius. Dabar gi kambariuose – nieko asmeniško. Daugiausiai nusiskundimų ir sulaukėme iš centre gyvenančiųjų.

Pabuvojome ir priešdarbinės reabilitacijos pastate, prieš keletą metų pertvarkytame iš nenaudojamos pirties. Jame įsikūrę dailės, lipdymo, augalinės kilmės kompozicijų, lankstinių, medžio apdirbimo, laminavimo veiklos kambariai. Kaip supratome, šia veikla ne tik siekiama atkurti gyventojų darbinę motyvaciją, bet tai ir praktika, kuri turėjo padėti įgyvendinti pirminius programos „Equal“ uždavinius – psichikos ir proto neįgaliųjų kaime įdarbinimo metodikos sukūrimą. Lydimi G.Baltrūno aplankėme ir dar tris filialus: Debeikių, Kalvelių ir Šlavėnų. Debeikių ir Kalvelių filialai pasižymi tuo, kad juose mažas gyventojų skaičius (kaip minėta, Debeikių – 30, Kalvelių – 29), tačiau ir patalpos mažesnės, todėl viename kambaryje gyvena ir iki keturių asmenų. Patys gyventojai pageidavo gyventi kambariuose, kur mažiau žmonių. Šlavėnai – iš tikrųjų pavyzdinis, šiuolaikinis pensionas. Čia gyvena 16 žmonių, nemaža dalis turi atskirus kambarius, arba gyvena juose po du. Jaukūs ne tik kambariai, bet ir bendros patalpos, patogiai įrengtas poilsio kambarys. Gražiai sutvarkyta, gėlynais apsodinta namų aplinka, tuo rūpinasi patys gyventojai, kaip ir tvarka pačiame pensione. Visuose filialuose gyvena pastebimai sveikesni

žmonės, jų tarpusavio santykiai draugiški, nuoširdūs santykiai tarp darbuotojų ir gyventojų.

Gyventojus apklausėme ir pensionato centre, ir filialuose.

Buvęs slaugytojos Dijanos pacientas Rimas Aidietis noriai atsakė į klausimus.

Aknystos pensionato gyventojų apklausos rezultatai

Į anketos klausimus atsakė **87 gyventojai** iš **345** (t.y., **25,2%** arba panašiai, kaip ir kituose pensionatuose), 50 vyrų ir 37 moterys. Dar **50** gyventojų išsakė savo papildomas pastabas.

Pensionate apsigyveno savo noru 40, globėjų ar artimųjų pageidavimu – 36, 11 – teismo sprendimu. Beveik pusė apklaustųjų 42 (48,2%) visgi nori gyventi savo namuose ir mano, kad galėtų patys pasirūpinti savimi.

Patvirtino, jog atvykus į pensionatą, jiems buvo išaiškintos vidaus tvarkos taisyklės – 73 apklaustieji (arba 83,9%). Žina, į ką konkrečiai iš administracijos kreiptis, jeigu būtų nepatenkinti gyvenimo sąlygomis, taip pat atsakė dauguma – 78 (arba 89,6%).

Į klausimą, ar socialiniai darbuotojai rūpinasi **laisvalaikio užimtumu**, 20 gyventojų (22,9%), skundėsi, jog nepakankamai, sakė norintys išvykų bent į Anykščius. Taip pat 20 gyventojų teigė, jog kai yra sunku dėl negalios tvarkyti kambarį, įstaigos darbuotojai to nepadeda atlikti. Viena moteris, gyvenanti su dar dviem sunkios negalios moterimis, sakė atliekanti šį darbą už visas, nors kituose kambariuose tai daro gyventojai paeiliui. **Personalo nenoru bendrauti**, dėmesio stoka dar skundėsi 5 gyventojai savo papildomose pastabose (centriniame pastate).

Gyventojai skundėsi **prastu maistu** (26, arba 29,8%), teigė, kad „vien košės, nėra daržovių“. Pensionato centro gyventojai (2) nurodė, jog tam, kad patektum į valgyklą, kiekvieną kartą reikia atstovėti eilę, ir taip tris kartus per dieną.

Tik 28 apklaustieji pripažino turį poreikį lytiniams santykiams (32%), 6 nurodė, jog buvo mokomi saugių lytinių santykių (6,8%).

Sunkiausiais pažeidimais – **aptarnaujančio personalo smurtu** skundėsi 4 (arba 4,5%), tai panašūs duomenys į kitų pensionatų. Pakankamai daug skundų – **24 (27,5%)** gauta **dėl smurto iš kitų gyventojų** (Linkuvos pensionate – 6, arba 11,1%, Jasiuliškių pensionate – 23, arba 30%). Smurtavimu skundėsi tik pensionato centriniame pastate gyvenantieji. Čia gyvenantieji taip pat išsakė pastabas apie kai kurias šio smurto priežastis. Jie (5) nurodė, jog gyventojai **dažnai girtauja**, po to triukšmauja ir tarpusavyje mušasi, girtuokliai užėina į kitų gyventojų kambarius, bet administracija į girtavimą pensionate nekreipia dėmesio.

Pensionate, nors ir besilaikančiame šiuolaikinių tradicijų, **neveikia Gyventojų taryba**, kas visgi rodo nenorą išgirsti, ką gali pasiūlyti patys gyventojai, nenorą matyti juos kaip partnerius, o tik paklusnius vykdytojus.

Apklausa patvirtino, jog prasčiausia būklė pensionato centre, kur daug gyventojų, tačiau negalima visų pažeidimų nurašyti tik dideliu gyventojų skaičiumi, jų blogesne sveikata, čia aiškiai trūksta personalo priežiūros. Suprantama, jog ateitis – kurti mažus „satelitus“ – pažangi ir turėtų pasiteisinti.

Darbą baigėme Šlavėnuose. Iš Šlavėnų dar užsukome į Anykščius, skaniai papietavome ir, kaip visada, pavažiavome aplankyti krašto įžymių vietų. Žinoma, važiuojame į Anykščių šilėlių, pabuvojome prie Puntuko akmens, nors beveik visi, vieni seniau, kiti ir visai neseniai, buvo čia apsilankę, bet visiems buvo malonu pabuvoti dar kartą. Dar kiek pasėdėję pavėsinėje, atsigavę gaiviamoje ore, patraukėme namo.

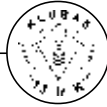
Pacientų teisių gynimo grupė

Pensionate lankiausi pirmą kartą...

Per pokalbį su pensionato administracija Pacientų teisių gynimo grupės pirmininkė Zina nuoširdžiai pasakė, kad iki lankymosi pensionatuose galvojo, kad gyventi juose – tikras siaubas. Susipažinusi su gyvenimo sąlygomis keliuose pensionatuose, ji taip jau neteigia. Kadangi aš pensionate lankiausi pirmą kartą – mano išpūdžiai nekokie.

Pagal Klubo atliktų tyrimų duomenis gyventojų teisių pažeidimai pensionatuose labai panašūs į pažeidimus psichiatrijos ligoninėse.

Pensionato direktorius pabrėžė, kad atsižvelgiant į aukštai išvystytą ES šalių pavyzdį, atsisakoma didelių pensionatų, kuriose gyventojai jaučiasi kaip psichiatrijos ligoninėse. Jo nuomone, turi išlikti pagrindinis pensionato

pastatas, kuriame gyventų tik dalis pačių sunkiausių ligonių, o sveikesni gyventų atskiruose nedideliuose pensionato filialuose, kur gyventojai jaustųsi kaip savo namuose. Direktorius pranešė, kad pensionate ir jam priklausančiuose filialuose dabartiniu metu gyvena 340 gyventojų: iš jų 55% turi psichinę negalią, 45% – proto negalią, be to, 32 asmenys yra neveiksniūs. Pensionato gyventojai maitinami 3 kartus per dieną, ir dar skiriama arbata su užkandžiais vakare prieš miegą. Pensionatas pastoviai dirbančio psichiatro neturi, nes į pensionato funkcijas gydymas nėra įtrauktas. Iš gydytojų dirba tik vienas psichiatras, apiformintas 0,5 etato, ir kviečiamas esant ekstremalioms situacijoms.

Parodytas filmas apie Aknystų pensionato gyvenimą – gana standartinis. Jį pažiūrėjus, susidarė bendras vaizdas apie gyvenimą pensionate, kurio aš asmeniškai nenorėčiau. Akivaizdžiai matyti, kad gyventojai negali laisvai reikšti savo minčių, darbuotojų bendravime su gyventojais trūksta iš širdies plaukiančios šilumos, į pastaruosius žiūrima ne kaip į lygiateisius bendruomenės narius, o daugiau kaip į mokinius ar žvėrelius, kuriuos nuolatos reikia stebėti ir tramdyti nustatytą griežtą elgesio taisyklių ribose, arba net išeinant iš jų ribų, kai reikia tramdyti neblaivius pacientus, kurie alkoholį išgyja priešais jų pastatą esančioje parduotuvėje. Atvėrus šios parduotuvės duris matyti didelis ir įvairus alkoholinių gėrimų pasirinkimas. Mus tai labai šokiravo, nes alkoholis ir psichikos liga – aiškiai nesuderinami dalykai.

Po to buvo aprodyti pagrindinio Aknystų pensionato „apartamentai“, kurie man, atvirai sakant, nelabai patiko, nes palatose guli po 4 ar 6 gyventojus, kambariai be durų rankenų, labai kukliai įrengti. Žodžiu, vaizdas labiau primena psichiatrijos ligoninę, tik nėra stebėjimo palatos. Po to mums parodė darbo ir meno terapijos kambarius, kurie įrengti kitame pastate. Man rodos, kad mūsų Klubo narių darbai yra žymiai išraiškingesni ir kokybiškesni, nei mums parodyti pensionato pacientų darbai.

Filialuose dirba 17 socialinių darbuotojų ir padėjėjų. Padėjėjai yra baigę Utenos kolegiją.

Man labiausiai patiko Šlavėnų filialas, kuris įrengtas, parėmus Nyderlandų fondams. Tai grupinio gyvenimo psichikos negalią turinčių žmonių namas, pavadintas „Namų užuovėja“. Viskam čia vadovauja socialinis darbuotojas Almantas Čielis. Filialo steigėjas – bendrija „Viltis“. Šiame filiale labai gražiai sutvarkyta teritorija, nupjauta veja, įrengti gėlynai. Filiale įsikūrę 16 gyventojų, iš jų keli su proto negalia. Kai kurie „Namų užuovėjos“ gyventojai kambariuose gyvena po vieną, kai kurie po du, ir yra tik vienas kambarys, kur gyvena 4. Jų kambariai – tai jų namai, ir nereikalingos jokio grotos ar kiti apribojimai, bijantis, kad gyventojai gali pabėgti. Tokių pabėgimų iš viso nėra, nes tai būtų gyventojų pabėgimas iš jų nuosavų namų, nuo savo draugų ir vienminčių.

A.Čieliaus nuomone, filiale neturėtų būti proto negalią turinčių asmenų, nes jie trukdo rengiant įvairias šventes, pobūvius, išvykas psichikos negalią turintiems pacientams. Socialinio darbuotojo nuomone, tokiuose namuose turėtų gyventi ne daugiau kaip 15 pacientų.

Baigus darbą, kaip visada, buvo kultūrinė programa. Skaniai pavalgę vienoje iš Anykščių kavinių, nuvažiuojame į Anykščių šilėlį, apdainuotą A.Baranausko, prie Puntuko (nuotraukoje). Tai labai didelis akmuo, kurį, pagal legendą, nešė velnias sugriauti Anykščių bažnyčia, bet nespėjo, nes sugiedojus gaidžiams ryte velnias neteko galių ir numetė akmenį Anykščių šilėlyje.

Parvažiavome į namus truputį pavargę, bet linksmi, padarę gerą darbą ir džiaugdamiesi, kad galime kol kas dar apsieiti be pensionatų paslaugų, ne todėl, kad didelės eilės ir sunku į juos patekti, bet todėl, kad nuosavas kampas, kad ir kaip būtų gerai kitur, visada yra mielesnis. Taip ir norisi sakyti, kad kol dar galite pasirūpinti savimi ir nesate pavojingi visuomenei, gyvenkite nuosavame kampe, nes kad ir kaip būtų gerai pensionate, vistiek ilgimasi namų ir namiškių. Tą sakė ir daugelis apklaustųjų. Nežiūrint geriausių sąlygų (gerai maitina, geros lovos, graži aplinka, geri darbuotojai, ir t.t.), slapčiausias ir svarbiausias pensionatų gyventojų noras – grįžti namo pas savo giminaičius, nes reti giminaičių apsilankymai mažai ką guodžia. Taip pat manau, kad kol blaiviai protauju, nekenkdamas sau ir visuomenei, nenorėčiau gyventi net ir geriausiame pensionate. Gyvenant pensionate man prie šalies nebus mano mylimos žmonos, dukrų, žentų ir būsimų anūkų, kurie sudaro ir sudarys mano gyvenimo prasmę ir padeda bei padės gyventi pagal sveikos bendruomenės veiklos principus ir Dievo valią.

Valentinas

Aplankytas dar vienas pensionatas – Prūdiškės

Monika Nemanytė

Keliauti vasarą lengviau ir maloniau. Tad susitarėme su mūsų ištikimu ir paslaugiu vairuotoju Vladimiru Lukanovu, ir liepos 24 d. mūsų kompanija (Klubo pirmininkė Danguolė, nariai: Dijana, Asta, Zina, Tautginas, Valentinas ir aš, Monika) išsiruošė aplankyti 18 km nuo Vilniaus nutolusios įstaigos – Prūdiškių pensionato. Pats Prūdiškių kaimelis priklauso Vilniaus rajonui, Juodšilių seniūnijai, jame gyvena 320 žmonių. Kaimė telkšo Prūdiškių tvenkinys, prateka Rudaminos upelis.

Pokalbis su administracija.

Mus pasitiko ir savo laiką skyrė l.e.p. (laikinais einanti pareigas) direktoriaus pavaduotoja Galina Judkinienė. Ši jauna specialistė čia dirba jau septynerius metus. Taip pat daug apie pensionatą pasakojo visų gyventojų itin mylima vyr. slaugytoja Irena Dringelytė, kuri čia dirba 30 metų. Taip pat susipažinome su reabilitacijos vadove Anastazija.

Turėjome atsivežę stendų, iliustruojančių mūsų veiklą, tad kiekvienas prisistatėme ir kuo išsamiau papasakojome apie Klubą. Man patiko pirmininkės žodžiai, ji pristatė mūsų projektą ir vardijo priežastis, kodėl pažeidžiamos ligonių teisės: jie gali būti skriaudžiami dėl neturto, tingėjimo, nežinojimo arba tiesiog dėl noro parodyti savo valdžią.

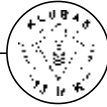
Personalas pasakojo vietos istoriją, rodė mums 1997 m. nuotraukas, kaip atrodė senasis medinis, dar neremontuotas dvaro pastatas. Pastarasis namas ir dar keletas ūkinių pastatų, kur šiuo metu rengiamos įvairios šventės, yra istoriniai paminklai, saugomi valstybės.

Apie Prūdiškių kaimą turima labai mažai duomenų. Daugiau informacijos rasta Prūdiškių pensionato dokumentų archyve ir apklausus buvusius pensionato darbuotojus. Prieinami informacijos šaltiniai Prūdiškių pensionato istorijos nemini iki 1946 metų. Yra žinoma tik tiek, kad 1934 m. Prūdiškių kaime buvęs dvaras, kuris priklausęs kunigui Sličkai. Apie 1935 m. kunigas dvarą kartu su žeme pralošė kortomis, ir visas jo turtas atiteko bankui. Iki Antrojo Pasaulinio karo pradžios dvare gyveno darbininkai, kurie dirbo dvaro žemėje. Po karo ir tarybų valdžios atėjimo Prūdiškėse, dvaro pastate, buvo įsteigta profesinė mokykla.

Nuo 1946 m. Prūdiškių dvaro pastate buvo įkurtas Tėvynės Karo invalidų internatas. 1949 m. šis internatas buvo likviduotas ir įsteigti tuberkulioze (TBC) sergančių invalidų namai. 1957 m. TBC sergančiųjų invalidų namai buvo reorganizuoti į Prūdiškių invalidų namus. Tais metais dirbusių darbuotojų apklausos duomenimis, internate daugumą gyventojų sudarė ne žmonės su negalia, o seneliai. Tuomet internate – mediniame pastate, visiškai nepritaikytame gyventi daugybei žmonių, gyveno apie 114 senelių ir fiziškai neįgalių žmonių, kuriuos aptarnavo 6 medicinos darbuotojai ir 6 sanitarės.

Vadovaujant direktoriui J.Giliui, 1962-1963 m. invalidų namai buvo pertvarkyti į Prūdiškių psichoneurologijos pensionatą. Anksčiau gyvenę neįgalūs žmonės buvo perkelti į Antavilių pensionatą, o Prūdiškių pensionate apgyvendinta 130 psichiškai ir protiškaiki negalių žmonių.

Pensionate ilgą laiką esminių permainų nebuvo. Pensionatas turėjo didelį ūkį, tad didžiąją aptarnaujančio personalo dalį sudarė ūkio ir administracijos darbuotojai. Globa tuo metu buvo orientuota į fiziologinių poreikių tenkinimą, gyventojai būdavo uždaryti, pensionato teritoriją juosė vielinė tvora. Psichologinės gyventojų

problemos buvo sprendžiamos medikamentais. Kaip ir kitose tokio pobūdžio įstaigose, į gyventojus buvo žiūrima kaip į ligonius, kurie estetiškai nepriimtini, išoriškai nemalonūs, savo išvaizda atstumia, ir jų nederėtų rodyti sveikiesiems. Ilgainiui požiūris į pensionato gyventojus po truputį keitėsi, tačiau esminių pokyčių iki paskutinio dešimtmečio nebuvo.

Nuo 1990 m. pradėta daugiau dėmesio skirti pensionato gyventojų poreikiams. Iki 1997 m. pensionato ūkinė veikla buvo sumažinta iki 30 proc. Likusi ūkio dalis skirta darbo terapijai ir pensionato gyventojų užimtumui organizuoti.

Pamažu gyventojų poreikių tenkinimas, o ne pensionato ūkis tapo prioritetine pensionato veiklos kryptimi. Tačiau išsikeltus tikslus buvo sunku įgyvendinti, nes pensionatas susidūrė su aktualia ir šiandien problema – patalpų trūkumu. Medinis pensionato pastatas, kuriame ir šiandien gyvena apie pusė visų globotinių, buvo visiškai nepritaikytas gyventi neįgaliesiems žmonėms.

Įvertinus tuometinę padėtį, 1992 m. pradėtas statyti naujas pastatas, kuriame buvo planuojama apgyvendinti apie 60 žmonių. 1999 m. sausį buvo atidarytas vienas iš naujojo pastato korpusų, kuriame apgyvendinti intensyviai slaugomi gyventojai. Naujojo korpuso pastatas pritaikytas gyventi neįgaliesiems ir atitinka visus reikalavimus, o baigus likusią pastato dalies statybą, jame planuojama apgyvendinti 130 gyventojų: jie galės gyventi po vieną arba po du. Statybas prižiūri Finansų ministerija: dar liko uždengti stogą, sudėti langus, o kada bus įkurtuvės, personalo atsakymas – „Neaišku“. Taigi dalį problemų pensionatas „atseikėja“ nebaigtomis statybomis.

2003 m. buvo pabaigta statyti ir atidaryta valgykla, kurioje įrengta erdvi 100 vietų valgykla su maisto paruošimo skyriumi. Valgyklos salėje ant sienos kabo buvusio prezidento A. Brazausko dovanotas paveikslas. Taip pat šiame pastate įruošti specialistų kabinetai, moderni treniruoklių salė, fizioterapijos ir reabilitacijos kabinetas, masažinė vonia. Pastato patalpose įrengta biblioteka, koplytėlė, šarvojimo salė.

Senajame pensionato pastate, kuriame gyvena 100 žmonių, pastaraisiais metais padarytas kapitalinis remontas: pakeisti langai, durys, visiškai pertvarkyti gyventojų kambariai, koridoriai, pagalbinės patalpos, rekonstruotas stogas. 2005 m. čia įrengta moderni kirpykla, erdvi užimtumo klasė, gyventojų patogumui ir užimtumui – virtuvėlė, nedidukė skalbykla, papildomi sanitariniai mazgai.

Nuo 2001 m. pensionatui vadovauja Bronislavas Juozėnas. Jam būnant direktoriumi, įvyko ryškių reikšmingų pokyčių: pagerėjo pensionato gyventojams teikiamų paslaugų kokybė, sutvarkyta vidaus bei lauko teritorija: apželdintos vejos, pasodinta dekoratyvinių augalų, gėlių. Buvęs direktorius, pagal profesiją

melioratorius, čia atvežė daug didelių, gražių išskirtinių akmenų. Įvažiavimą į pensionato teritoriją puošia koplytstulpis ir kryžius.

Pajėgesniems gyventojams čia nenuobodu – pagal pomėgius suteikiama galimybė pasirinkti užsiėmimą. Plėtojama būrelių veikla: veikia maisto ruošimo, puošybos, menų, dailės, rankdarbių, mezgimo ir muzikos būreliai, du kartus per savaitę organizuojami lietuvių kalbos kursai. Organizuojamos išvykos į teatrą, lankomi muziejai. Pensionatas dalyvauja neįgaliečių mugėse Vilniuje, ten piešia draugiškus šaržus, pardavinėja paveikslus, koncertuoja su savo ansambliu. Kai lankėmės pensionate, kaip tik dalis gyventojų ruošėsi važiuoti praleisti savaitgalio prie jūros, nes juos sutiko priimti Padvarių pensionatas Kretingos rajone.

Pensionate darbuojasi 97 darbuotojai (95 etatai), iš kurių 50 proc. tiesiogiai dirba su pensionato gyventojais. Po pusę etato čia turi gydytoja psichiatrė, terapeutė ir kineziterapeutė. Visi darbuotojai skatinami kelti kvalifikaciją, jiems organizuojami mokymai įvairiose mokymo įstaigose ir tobulinimosi centruose.

Deja, mūsų uždavinys, dėl kurio atvažiavom, dideli norai apklausti kuo daugiau gyventojų iš dalies sužlugo. Sutikome labai daug žmonių, kurių anketuoti negalėjome. Dauguma, kurie čia gydomi ir gyvena, turi labai sunkią negalią, nekalba, nebendruoja, kai kurie nuolat prikaustyti prie lovos. Iliustruojau šią situaciją administracijos pateiktais skaičiais.

Šiuo metu pensionate gyvena **155** gyventojai: 64 moterys, 91 vyras, maždaug po lygiai ir su proto, ir su

Linksmi ir laimingi pensionato gyventojai.

psichikos negalia. 32 asmenims nustatytas neveiknumas: 18 vyrų, 14 moterų. 87 asmenys yra slaugomi, jie traktuojami kaip turintys didelių specialiųjų poreikių, 67 – vidutinių specialiųjų poreikių. Pagal amžių gyventojai pasiskirstę taip:

- iki 30 metų gyvena tik vienas žmogus,
- nuo 30 iki 39 m. – 17 žmonių,
- nuo 40 iki 49 m. – 28
- nuo 50 iki 59 m. – 33,
- nuo 60 iki 69 m. – 37,
- nuo 70 iki 75 m. – 16,
- o daugiau kaip 75 m. – 25 žmonės.

Per pusmetį atvyko 6 žmonės, 2 mirė. Kaip ir visam Vilniaus rajonui, taip ir pensionatui būdingas daugiatautis ir daugiakalbis kontingentas, čia be lietuvių gyvena lenkų, rusų, baltarusių.

Vilniaus apskrityje susidariusi 170 laukiančiųjų pensionato eilė, o apsigyventi būtent Prūdiškėse pageidauja ir laukia 50.

Nors daug rašau apie pensionato statybas ir aplinką, ne šie dalykai mums rūpėjo ir ne dėl to atvažiavome. Pirmiausiai su pensionato vadovybe kalbėjomės apie gyventojų problemas. Viena iš rimtų problemų – tai vaistų priemokos: juk ir taip globotiniai gauna tik 20 proc. pensijos, o kita dalis atitenka pensionatui. Tačiau pensionatas kaip įstaiga teisės pervesti pinigų į vaistinę neturi. Kai kuriais ypatingais atvejais pensionatas susimoka tik už terapinius vaistus.

Pensionato valdžia užtikrino, kad per penkerius metus nė vienai moteriai nebuvo nutrauktas nėštumas. Tiesa, viena moteris su sunkia negalia prieš 13 m. pagimdė, jos vaikas gyvena Pabradės vaikų namuose. Moteris nutraukti nėštumo nesutiko. O dėl noro gyventi poromis administracija tariasi su kiekvienu asmeniškai, nes pasitaiko atvejų, kai asmuo vieną savaitę nori gyventi kaip pora, kitą – jau ne. Taip pat individualiai čia aptariami

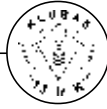
ir piniginiai reikalai. Pensionatas nediktuoja kokių nors sąlygų, tačiau visuomet stengiasi patarti, kaip tikslingai elgtis su pinigais jų neiššvaistant. Kai kuriems ligoniams neretai tenka mandagiai priminti, kad nusipraustų – tam yra visos sąlygos. Yra šiokių tokių problemų ir dėl alkoholizmo. Niekam ne paslaptis, kad po pensijos daugelis gyventojų išgeria, o ir parduotuvė – čia pat už teritorijos ribų. Vadovybė neslėpė, kad retkarčiais tenka kviešti policiją, ypač tuomet, kai pensionate apsilanko triukšmingi giminės arba sugyventiniai. Kritikos susilaukė ir kai kurios psichiatrijos ligoninės, kurios pacientus išleidžia ne visai pagydytus, kadangi laikosi formalaus reikalavimo nepratęsti rekomenduoto lovodienų termino (52

dienos). Pensionatas neturi Gyventojų tarybos, nes pabandžius ją įkurti, gyventojai labai susiginčijo ir niekaip nesutarė, kas kam vadovaus. Vieno žmogaus išlaikymas per mėnesį čia kainuoja 1,6 MGL (oficialiai nustatytas minimalus gyvenimo lygis (pinigais) = 130 Lt mėnesiui). 1,50 Lt per dieną skiriama vaistams.

Jei ištinka bėda ir staiga sušlubuoja sveikata, visi čia kreipiasi į vyr. slaugytoją Ireną. Moteris su meile pasakojo apie savo ligonius. Ypač ją sujaudino pacientas, kuris nemokėjo nei kalbėti, nei paaiškinti, kas nutiko, bet iš pat ankstaus ryto stovėdavo prie jos kabineto durų. Ji matavo ir kraujospūdį, ir temperatūrą, tačiau jokių rimtos ligos požymių neaptiko. Tik kitą dieną paaiškėjo, kad žmogui buvo lūžusi ranka. Slaugytoja džiaugiasi, kad dirba gerame kolektyve, gali padėti ligoniams, ir taip susilaukia jų nuoširdaus dėkingumo.

Dėl vienos neveiksnius 50 m. moters problemų Zina suteikė teisinę konsultaciją. Neigalią moterį apgavo brolis, pasisavinęs jos butą. Teisme nuspręsta pripažinti jos teisę į butą ir gražinti pinigus. Ši moteris taip pat norėtų kreiptis į teismą, kad šis atšauktų jos neveiknumą, tuomet ji dar galėtų pretenduoti į tėvų palikimą. Zina paaiškino, kad pati kreiptis į teismą teisės ji neturi, tačiau tai gali padaryti pensionatas globėjo teisėmis, taip pat ir prokuroras, jei kreipiamasi į jį.

Pensionato darbuotojai stengiasi kiek išgalėdami, nors gyvenimas, pasak jų, „pyragais nekvepia“. Daugeliui čia reikia nuolatinės slaugos, trūksta gydytojų, papildomų etatų, verkiant reikia odontologo. Personalas ne tik skundėsi mažais atlyginimais ir darbuotojų trūkumu. Jie pasigenda dėmesio bei įvertinimo: ne tik piniginio, bet ir moralinio – iš valdžios. Ankstesniais laikais ministerija prisimindavo jų jubiliejus, asmeniškai pasveikindavo. Dar viena čia kylanti problema: pensionate labai daug senų žmonių, o jiems būtina nuolatinė priežiūra ir slauga juridškai – neišforminta, ir jai skiriama tiek pat pinigų, kiek galinčiam save apsitarnauti pensionato gyventojui.

Išsina, kad ta priežiūra teikiama tiesiog nemokamai. Kaip žinome, slaugomam žmogui namuose skiriama apie 600 Lt.

Apžiūrėjome tvarkingus gyventojų kambarius, mums itin gražios pasirodė ant lovų užtiestos skiautinės antklodės. Yra gyvenančių ir po vieną, kiti net pageidauja gyventi su kuo nors, nes vienam paprasčiausiai liūdna. Deja, ar tai metas buvo toks, kad matėme tik po kiemą vaikštinėjančius gyventojus, o ne užsiimančius kokia nors konkrečia veikla. Bet galbūt jie visą šį laiką išskirtinai paskyrė mums, svečiams.

Šis mūsų apsilankymas išsiskyrė ypatingu šeiminingu svetingumu ir vaišingumu. Čia mus vaišino ir kava, ir arbata, o po apklausos pasiūlė likti pietų: valgėme šaltus užkandžius, šaltibarščius ir kotletą su kiaušiniu, o kai paklausėme, ar būtinas dar ir kiaušinis, mums atsakė, kad toks ir turi būti receptas: pensionato gyventojams privalu valgyti skaniai ir sočiai.

Ketvirta iš dešinės – p. Galina Judkinienė.

Draugiškai atsisveikinome ir išvažiavome, Atminty liko gyventojų veidai, pokalbių su jais nuotrupos. Šiek tiek buvo sunku širdyje. Iš pažiūros visur gražu ir tvarkinga, tačiau kad ir kaip puošiama aplinka, jai dar toli iki jaukių namų atmosferos. Vieta labiau panaši į slaugos ligoninę, o ne į savarankiško gyvenimo namus. Leonui buvo gaila senelių, nes jų nelanko artimieji, kiti pagyvenę žmonės atrodo per daug kenčiantys nuo šalutinio vaistų poveikio. Klubo pirmininkė džiaugėsi sutikusi daug savo gydytų ligonių, su visais kalbėjosi. Vienas iš jų, D.Survilaitės bendramokslės brolis, senyvo amžiaus, pensionate gyvena jau daugiau kaip 13 metų. Man šiek tiek pagailo jaunos simpatiškos merginos: vis galvojau: o gal?.. Gal, jeigu ji būtų tinkamai gydoma ir prižiūrima, gavusi artimųjų paramą, gal būtų išsivertusi ir be šios įstaigos? Liko daug klausimų be atsakymų. Visiems aišku, kad pensionatai visų neįgaliųjų problemų neišspręs, o bendruomenė dar nesubrendusi ir nesiryžta dalytis papildoma našta.

Prūdiškių pensionato gyventojų apklausos rezultatai

Į anketos klausimus atsakė **31** gyventojas (arba 20%) iš 155 čia gyvenančių. Tai dėl jau minėtų aplinkybių mažai, nors ir gyventojų perpus mažiau nei anksčiau tirtuose pensionatuose. Dar 19 gyventojų išsakė savo papildomas pastabas. Čia apsigyveno savo noru 9 (29%), 16 (51%) – globėjų ar artimųjų pageidavimu, 1 – teismo sprendimu. Iš visų apklaustųjų daugiau nei pusė – 17 (54,8%) mano, kad turėdami būstą būtų galėję gyventi savarankiškai, savimi pasirūpinti. Apie norą gyventi namuose dar papildomose anketų pastabose pasisakė penki gyventojai.

Didžioji dauguma patvirtino, jog atvykus į pensionatą jiems buvo išaiškintos vidaus tvarkos taisyklės (26, arba 83,8%) ir jie žino, į ką iš pensionato administracijos kreiptis, jeigu būtų nepatenkinti gyvenimo sąlygomis (26, arba 83,8%).

Socialinių darbuotojų **rūpinimusi gyventojų užimtumu buvo patenkinti 29** apklaustieji, arba 93,5%. Taip pat dauguma teigė, kad pensionato darbuotojai gerbia jų asmenybę (jų elgesys svarstomas jiems dalyvaujant – 27, darbuotojai pasibeldžia į kambario duris prieš įeidami – 25, kreipiasi „Jūs“ – 30, nors ne visi to ir pageidautų).

Jeigu dėl negalios sunku susitvarkyti kambarį, beveik visada tai padeda padaryti pensionato darbuotojai – teigė **28** apklaustieji, arba 90,3%. Į darbinę veiklą įtraukiama tik gyventojui norint – nurodė 26 gyventojai (87%).

Skirtingai nei kituose pensionatuose, gyventojai **beveik nesiskundė maitinimu**. Kad patenkinti maistu – atsakė 25 apklaustieji (arba 80,6%); papildomose pastabose trys globotiniai nurodė, jog maistas kartojasi, mažai mėsos patiekalų.

Trejetas (9,6%) globotinių teigė **patyrę aptarnaujančiojo personalo smurtą** (tai panašu kaip Jasiuliškėse – 3, Linkuvoje – 4). Palyginti nemažai – 11 (arba 35,4%) skundėsi tarpusavio smurtavimu (mūsų aplankytuose pensionatuose – Linkuvoje iš 54 apklaustųjų 6, arba 11,1%, Jasiuliškėse iš 76 apklaustųjų – 23, arba 30%).

Poreikį lytiniams santykiams išsakė tik 5 (16,1%), bet ir jie neigė, jog būtų mokomi saugių lytinių santykių. Moterys neigė priverstinius nėštumo nutraukimus.

Papildomas pastabose pacientai daugiausiai gyrė personalą; kaip jau minėta, buvo keletas pastabų dėl maitinimo, dėl noro gyventi namuose.

Pacientų teisių gynimo grupė